

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Вацлавський Олег Іванович

кандидат економічних наук, доцент,

Західноукраїнський національний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2029-4774>

Важливим напрямом сучасних наукових досліджень є аналіз підходів до визначення економічної сутності недержавного пенсійного забезпечення, оскільки трансформація пенсійних систем та сучасні соціально-економічні виклики актуалізують необхідність переосмислення його змістовних характеристик. Це зумовлює потребу в систематизації існуючих наукових підходів, узагальненні теоретичних напрацювань та уточненні економічної сутності недержавного пенсійного забезпечення як складної багатофункціональної економічної категорії.

Серед наявних наукових підходів особливе місце займає функціональний підхід, який розкриває економічну сутність недержавного пенсійного забезпечення через його роль та призначення в структурі пенсійної системи.

У межах функціонального наукового підходу Р. Пікус та О. Трейтак визначають недержавне пенсійне забезпечення як «складову багаторівневої пенсійної системи, що функціонує на засадах добровільної участі громадян у формуванні додаткових пенсійних накопичень» [1]. Таке трактування акцентує увагу на його місці в загальній архітектурі пенсійної системи та розкриває сутність недержавного пенсійного забезпечення через його функціональне призначення як доповнення до обов'язкових державних механізмів пенсійного страхування.

Поряд із функціональним підходом у наукових дослідженнях вагоме місце займає інституційно-правовий підхід до визначення економічної сутності недержавного пенсійного забезпечення, який акцентує увагу на нормативно-організаційних засадах його функціонування. У межах цього підходу Т. Мединська та І. Бондарюк розглядають недержавне пенсійне забезпечення як «організаційно впорядковану систему пенсійних відносин, реалізація якої забезпечується через діяльність спеціалізованих фінансових інституцій, уповноважених здійснювати акумулювання, облік та управління пенсійними накопиченнями» [2, с. 313]. Дана інтерпретація розкриває економічну сутність недержавного пенсійного забезпечення через систему інституційних взаємозв'язків та законодавчо визначених механізмів реалізації пенсійних відносин.

Окремим науковим підходом до визначення економічної сутності недержавного пенсійного забезпечення є соціально-економічний підхід, який ґрунтується на розумінні його ролі як суспільно значущого інституту та акцентує увагу на його впливі на ефективність пенсійних реформ. У межах цього підходу А. Павловський розглядає недержавне пенсійне забезпечення як «не лише фінансово-економічний механізм накопичення пенсійних ресурсів, а й важливий елемент забезпечення соціальної стабільності та суспільної довіри до трансформаційних процесів у пенсійній сфері» [3]. Таке трактування розширює уявлення про його економічну сутність, оскільки дозволяє розглядати недержавне пенсійне забезпечення не лише як фінансовий інструмент формування пенсійних накопичень, а й як соціально значущий механізм регулювання пенсійних відносин, що сприяє зміцненню соціальної стабільності та підвищенню довіри населення до пенсійної системи.

Суттєве місце серед наукових підходів до визначення економічної сутності недержавного пенсійного забезпечення займає накопичувальний підхід. Так, М. Марич та А. Шупер розглядають його як «складову системи довгострокового пенсійного накопичення» [4]. У межах цього підходу акцент робиться на фінансово-економічній природі недержавного пенсійного забезпечення та його ролі у формуванні персоніфікованих пенсійних ресурсів громадян.

У наукових дослідженнях останніх років окремо акцентується стратегічне значення недержавного пенсійного забезпечення у процесі трансформації національної пенсійної системи. Зокрема, Г. Писаревська розглядає недержавне пенсійне забезпечення «як один із ключових інструментів модернізації пенсійних відносин, здатний забезпечити структурне оновлення механізмів пенсійного забезпечення відповідно до сучасних соціально-економічних викликів» [5, с. 200].

У межах стратегічного підходу економічна сутність недержавного пенсійного забезпечення розкривається через його роль як інструменту структурної трансформації пенсійної системи. Даний підхід ґрунтується на розумінні того, що розвиток недержавного пенсійного забезпечення виступає не лише окремим напрямом удосконалення пенсійних механізмів, а стратегічною передумовою формування ефективної багаторівневої моделі пенсійного забезпечення.

Узагальнення розглянутих наукових підходів – функціонального, інституційно-правового, соціально-економічного, накопичувального та стратегічного – свідчить, що жоден із них не забезпечує повного розкриття економічної сутності недержавного пенсійного забезпечення. Кожен підхід акцентує увагу лише на окремих його аспектах, що зумовлює необхідність комплексного, системного його осмислення як багатофункціональної економічної категорії. Саме така теоретична

інтеграція створює підґрунтя для формування узагальненого авторського трактування.

На нашу думку, недержавне пенсійне забезпечення слід визначати як інституційно організовану систему добровільного довгострокового накопичення та управління пенсійними ресурсами, що функціонує на основі законодавчо визначених принципів і спрямована на формування додаткових пенсійних виплат громадянам, забезпечення їх соціально-економічної захищеності у пенсійному віці та зміцнення фінансової стійкості пенсійної системи в цілому.

Таким чином, сутність недержавного пенсійного забезпечення доцільно розглядати не лише як механізм формування додаткових пенсійних виплат, а як важливий інститут сучасної соціально-економічної системи, що забезпечує збалансування інтересів особи, держави та фінансового сектору. Саме така багатовимірність визначає його стратегічне значення в умовах реформування пенсійної системи України та обґрунтовує необхідність подальшого розвитку його теоретико-концептуальних засад.

Список використаних джерел:

1. Пікус Р., Трейтак О. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-17>
2. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л. Недержавне пенсійне страхування в Україні: стан, перспективи розвитку і особливості оподаткування. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2014. № 2(13). С. 310–318.
3. Павловський А. Пенсійне забезпечення в Україні: проблеми реформування. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6186>
4. Марич М., Шупер А. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-1>
5. Писаревська Г. І. Пенсійне забезпечення в Україні: сучасні тенденції та напрями розвитку. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 2. С. 197–201.
6. Федорович І. М., Вацлавський О. І. Інноваційні технології у модернізації фондів соціального страхування. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2025. № 23. С. 151–160. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.23.17>